

ПОНЯТТЯ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ: ЕТИМОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Кунцевич М.П.

*асистент кафедри державно-правових дисциплін ДВНЗ “Українська академія
банківської справи Національного банку України”*

На сучасному етапі реформування української державності, побудови в Україні правової держави важливим є встановлення сутності держави та державної влади, визначення ролі, яку відіграє кожна з її гілок у цих процесах.

Терміни “державна влада”, “законодавча влада”, “виконавча влада”, “судова влада” широко використовується у нормативно-правових актах, однак їх визначення на законодавчому рівні відсутнє. Крім того, єдиний підхід до їх визначення не склався і у юридичній науці. Це зумовлено тим, що проблеми державної влади традиційно розглядалися в контексті предметів різних юридичних наук: теорії та історії держави і права, конституційного права, адміністративного права, політології, соціології права та інших. Зокрема, при майже повній єдності думок щодо визначення поняття державної влади, виконавча влада визначається вітчизняними науковцями зовсім по-різному.

Основні підходи при цьому зводяться до наступного: 1) визначення виконавчої влади як системи органів державної влади. Так, В.М. Шаповал визначає виконавчу владу як систему органів державної влади, які здійснюють владно-політичні та владно-адміністративні функції [16, с. 179]; 2) розуміння виконавчої влади як державної управлінської діяльності або сукупності державно-владних повноважень. Зокрема, Сахарова А.С. і Хоменко О.В. визначають виконавчу владу як сукупність державно-владних повноважень, що реалізуються спеціально уповноваженими органами, найважливішою функцією яких є виконання законів та інших нормативно-правових актів і реалізація державної політики [9, с. 34; 15, с. 5]; 3) виконавча влада – здатність держави за допомогою управлінської діяльності реалізовувати веління законодавчої влади [7, с. 36]; 4) виконавча влада – казуальні відносини, основними структурними елементами яких є суб’єкт (то, що владарює) і об’єкт влади (той, що зазнає владного впливу з боку суб’єкта) [12, с. 12].

На нашу думку, сутність понять виконавчої, законодавчої та судової влади можна зрозуміти лише через дослідження теорії державної влади та теорії поділу влад. Дослідження ж соціально-правової природи державної влади неможливе без попереднього розгляду сутності влади, як універсального соціального феномену.

Постійний розвиток наукової думки зумовлює виникнення нових і нових концепцій влади. Однак, різноманіття аж ніяк не сприяє появі єдиного і чіткого визначення влади, яке б задовольнило представників усіх гуманітарних наук досі не існує. Існує думка, що термін “влада” взагалі не може мати одного усталеного значення, і це пояснює причини дискусії навколо цієї проблеми.

Влада як явище суспільного життя розглядаються філософією, політологією, соціологією, психологією, юриспруденцією та низкою інших наук, що виробили десятки підходів до її змісту. У наш час навіть з’явилась наука про владу – кратологія [14], доцільність чого, за відсутності власного наукового методу пізнання, однак, викликає сумніви.

Враховуючи універсальний характер явища влади, такий широкий підхід до проблеми є очевидним і необхідним, але, як не парадоксально, в деякому розумінні, не зовсім ефективним. Досліджуване явище тлумачиться через призму методів дослідження, властивих даним галузям науки, що в свою чергу призводить до вузького та однобокого бачення проблеми.

Обрання певного методу дослідження може привести до зовсім різних висновків. Досліджуючи суб’єктний склад відносин влади, наприклад, можна зробити висновок про те, що відносини влади характерні не лише для людської спільноти, а й для всіх форм тваринного співжиття. Так, окремі автори приходять до висновку, що влада є явищем біосоціальним, і задатки

влади успадковані людьми від тварин [13; 12, с.15]. З точки зору психології влада є здатністю і можливістю особи, групи людей, нації, партії і т.д. за допомогою певних засобів (авторитету, насильства, права та ін.) здійснювати вплив на діяльність поведінки і життя людей в суспільстві. При цьому, вчених-психологів цікавить перш за все внутрішній аспект влади, причини її появи і зникнення.

Інша складність дослідження феномену влади має семантичний характер: у наш час слово “влада” може використовуватись для позначення настільки широкого явища і процесів, що виведення єдиного визначення для даного поняття втрачає будь-який сенс. Так, вже не лише на побутовому, а й на науковому поняттям “влада” почали позначати діяльність з управління державою, певний державний орган (або систему державних органів), сила або міць, що існують абстрактно або відносно певного предмету, особливий рід суспільних відносин або здатність до самоконтролю тощо.

Етимологічно українське слово “влада” походить від польського “władza” - правитель, володар [6, с.409]. Слово “власть”, аналогічне російському і нині застаріле походить від церковно-слов'янського “володегъ” та “воглосьть”. “Володегъ” означало “володіти” і споріднене з литовським “valdyti” – “правити, володіти”, давньо-пруським “waldun” – “спадкоємець, давньо-литовським “pavīsti” – “успадковувати. “Воглосьть” давньоруською означало “область, територія, держава, влада”, чеською означає “батьківщина” [17].

У “Слові о полку Ігоревім” слово “влада” вживається в декількох значеннях: 1) господство повелителя. могутність; 2) уділ, князівство, феодалне володіння; 3) право повелителя; 4) правитель, начальник [11].

Таким чином, в українській мові слово “влада” походить від інституту власності і спершу означало можливість володіння речами, зокрема нерухомістю.

Дослідник історії Київської Русі Б.Д. Греков зазначав: “З опосередкованих даних ми можемо зробити висновок, що у VI столітті анти, тобто східні слов'яни, вже вийшли з рамок родо-племінного ладу, і являли собою союз племен, “військову демократію”. Вожді зі своїми дружинами перетворилися у вищих представників державної влади. Ці представники державної влади, ~~вожді, жроти~~ або князі (справа не у найменуванні) виростили з племінних вождів і носіїв монархічної влади, перетворили народне надбання – землю – у своє майно і допомогли своїм дружинам у освоєнні землі. Великі землевласники, які з'явилися в процесі розпаду родового ладу і общини, підтримуючи своїх королів або князів, самі стають в ряди дружини і тим закріплюють своє суспільне і політичне становище. Формою політичного домінування при цих умовах могла бути лише влада земельної аристократії” [5, с. 293-294]. Значить у Київській Русі володіла приватною власністю, була вправі нею розпоряджатися, в тому числі передавати у спадок: “урядити свій масток”, причому під мастком розумівся цілий комплекс: земля, рухоме майно та залежні люди.

Таким чином, термін “влада” спочатку використовувався у приватноправових стосунках (саме тому є співзвучними слова “влада” і “власність”), а вже потім перейшов в публічно-правову сферу і позначав представників державної влади на чолі з князем. У Договорі Русі з Візантією 911 року після переліку слів, відправлених Олегом у Візантію для оформлення договору, сказано: “иже послани от Олга, великого князя рускаго, и от всех, иже суть под рукою его, светлых и великих князь и его великих бояр” [8]. Фраза “ті, що під княжою рукою”, що неодноразово вживається у тексті Договору позначає вже не залежних категорій населення, як приватну власність, а усіх, хто був під владою князя, тобто жив на території, на яку поширювалася його влада, в тому числі і знать.

Проведений аналіз дає можливість зробити висновок, що українське слово “влада” первинно означала суб'єкта-носія (володаря, правителя), і саме тому, до речі, іноді вживається в такому значенні у буденному мовленні і зараз. Так, навіть окремі вчені визначають виконавчу владу як систему її органів [3, с. 179].

У Словнику Академії Російської 1809 року слово “влада” визначається як “воля, свобода робити те, що хочеться” [10, с. 546]. Таке визначення влади зумовлене впливом на російську політико-правову думку цього періоду німецької вольової теорії влади, яка тривалий час потім існувала і в нашій державі.

Крім того, серед вчених-ентомологів існує думка про спільність кореня слов'янського слова “власть” з латинським словом “valeo”, що означає “бути в силах”, “мати можливість”, “бути сильним” [4].

Німецьке слово “macht” окремі значення “влада”, також має значення “сила, могутність, військо”. Англійське слово “power”, що виникло приблизно у XIII сторіччі походить від середньовічного англо-французького «*rouaig*» та латинського “*potere*” та означає “to be able” – “бути в силах”, “мати можливість”, “бути сильним (у бою)” [2]. У першому виданні Енциклопедії Британіка 1771 року слово “power” тлумачилося “вміння змінювати щось або змінюватися” [1, с. 507]. У сучасній англійській, французькій, німецькій мові слово “влада” одночасно означає і силу, потужність. Тому, у політико-правовій думці цих влада розглядається як належна суб'єкту сила, енергія.

На нашу думку, саме розуміння влади як сили, певної енергії, що притаманна певному суб'єкту є найбільш вдалим. Зміст влади полягає у здатності і можливості одних суб'єктів нав'язувати свою волю іншим за допомогою будь-яких засобів – волі, авторитету, права, насильства та інших.

Саме такий погляд на владу дозволить нам найбільш точно дослідити поняття державної влади, в основі якої лежать відносини залежності між людьми. Ці відносини мають вольовий, а іноді і силовий характер і створюють можливість різними засобами нав'язувати державну волю громадянам та іншим суб'єктам суспільних відносин, тобто керувати ними.

Таким чином, поняття “державна влада” не тотожне за змістом ані державним органам, ані їх повноваженням чи компетенції, ані державній діяльності, ані відносинам влади. За сутністю державна влада є нематеріальним об'єктом, певним потенціалом, що полягає у здатності і можливості держави нав'язувати волю підвладним, який реалізовується (стає “видимим”) через вступ держави у державно-владні відносини шляхом здійснення нею державної діяльності. Вдалою аналогією, яка проілюструє сутність державної влади може бути порівняння її з потенціальною енергією (енергією спокою), якою наділений певний об'єкт, що під час виконання певної роботи (руху, впливу на нього тощо) перетворюється у кінетичну енергію (енергію руху).

Державна влада, без порушення принципу єдності будується на функціональній спеціалізації (поділу) на законодавчу, виконавчу і судову. Кожна гілка (функція) державної влади є невід'ємним елементом єдиного механізму: законодавча і судова влада створюють правові приписи, виконавча влада забезпечує їх виконання. І оскільки державна влада – це здатність і можливість нав'язувати свою волю суспільству, то законодавча і судова влада в даному випадку є вираженням цієї волі, а виконавча влада – її реалізацією.

Список використаних джерел:

1. Encyclopedia Britannica: Dictionary of Arts and Sciences. Society of Gentlemen in Scotland Volume III. London, 1771.– 852 p.
2. Online Etymological Dictionary [Electronic resource] / Douglas Harper, 2001-2012. - Access mode: http://www.etymonline.com/index.php?l=p&p=50&allowed_in_frame=0.
3. Бельский К.С. Феноменология административного права [Текст] / К.С. Бельский – Смоленск, 1995. – 144 с.
4. Большой латинско-русский словарь [Электронный ресурс] / Большой латинско-русский словарь по материалам словаря И. Х. Дворецкого. – Режим доступа: <http://linguaeterna.com/vocabula/show.php?n=47877>.
5. Греков Б.Д. Киевская Русь / Б.Д. Греков; [Отв. ред. Л.В. Черепнин]. – Ленинград: Госполитиздат, 1953. – 568 с.
6. Етимологічний словник української мови: В 7 т. / АН УРСР. Ін-т мовознавства ім. О. О. Потебні; Редкол. О. С. Мельничук (головний ред.) та ін. — К.: Наук. думка, 1982. Т. 1: А — Г / Укл.: Р. В. Болдирев та ін. — 1982. — 632 с.
7. Колпаков В.К. Адміністративне право України [Текст] : Підручник / В.К. Колпаков – К.: Юрінком Інтер, 1999 – 736 с.
8. Русская История: Русско-византийский договор 911 г. [Электронный ресурс] / Библиотекарь. Ру: электронная библиотека нехудожественной литературы по русской и мировой истории, искусству, культуре, прикладным наукам. – Режим доступа: <http://www.bibliotekar.ru/rus/1.htm>

9. Сахарова А.С. Исполнительная власть: проблемы дефиниции / А. С. Сахарова // Сибирский юридический вестник 2003. – № 2. – с. 31-34.
 10. Словарь Академии Российской по азбучному порядку расположенный: В 6 т. / Имераторская Академия наук. – Санкт-Петербург, 1809 г. – 659 с.
 11. Словарь-справочник «Слово о полку Игореве» [Электронный ресурс] / Словари и энциклопедии на Академике. – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/slovo_o_polku_igoreve/103/%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D1%81%D1%82%D1%8C.
 12. Старостин Е.О. Правовые формы осуществления государственной власти : [Текст] : автореф. дис....канд.юрид. наук. : 12.00.01 / Е. О. Старостин. – Нижний Новгород, 2006. – 34 с.
 13. Философская энциклопедия [Электронный ресурс] / Словари и энциклопедии на Академике – Режим доступа: http://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_philosophy/211/%D0%92%D0%9B%D0%90%D0%A1%D0%A2%D0%AC; Старостин Е.О. Правовые формы осуществления государственной власти : диссертации на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Специальность 12.00.01 – Теория и история права и государства ; История учений о праве и государстве /Е. О. Старостин ; Науч. рук. В. М. Ведяхин. - Нижний Новгород, 2006. – С.15.
 14. Халипов В.Ф. Кратология как система наук о власти. – М.: Республика, 1999. – 303 с.
 15. Хоменко О.В. Виконавча влада: соціально-правова природа, особливості: [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. Наук: 12.00.01 / О.В. Хоменко; [Нац. юрид. акад. України ім. Я.Мудрого]. – Х., 2005. – 20 с.
 16. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн [Текст] : Підручник / В.М. Шаповал. – К.: АртЕк, Вища шк., 1997. – 264 с.
 17. Этимологический словарь Фасмера [Электронный ресурс] / Этимологический словарь. – Режим доступа: vasmer.parad.ru/110.htm
- Кунцевич М.П. Поняття державної влади: етимологічні основи дослідження / М. П. Кунцевич // Закарпатські правові читання : матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції молодих учених та студентів, 25-26 квітня 2013 року / за заг. ред. Ф. Г. Вашука, П. А. Трачука, І. М. Полюжина. - Ужгород: Редакційно-видавничий центр ЗакДУ, 2013. - С. 32-35.

ТЕНДЕНЦІЇ ТА ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У СУЧАСНОМУ СВІТІ

Матушак Н.В.,

4 курс юридичного факультету ЗакДУ

Поняття «громадянське суспільство» за останні 20 років набуло масового поширення в теоретичних дискусіях і політичній риторикі. Перекладене на сотні мов, воно переступило національні й культурні кордони численних країн і стало знаком ідентифікації нових можливостей глобального взаєморозуміння й окреслення сучасних контурів того «можливого світу», невід'ємною складовою якого є ментальні особливості світосприйняття.

З одного боку, громадянське суспільство — це царина суспільного життя, в якій люди взаємодіють як рівні і вільні індивіди з приводу реалізації та захисту своїх приватних і суспільних інтересів без участі держави. З іншого — це тип взаємодії, певна модель соціальної організації, про наявність якої можна судити лише тоді, коли в суспільстві є достатньо розвинена мережа ефективно діючих громадських об'єднань (асоціацій). Отже, нами громадянське суспільство розглядається як підсистема цілісної суспільної системи, де існує певна кількість (мережа) добровільних асоціацій неполітичного характеру і домінують громадянські цінності та спілкування на засадах довіри і солідарності.

Метою нашого наукового дослідження є проаналізувати особливості становлення громадянського суспільства у сучасну епоху, визначити загальні тенденції даного процесу та порівняти типи громадянського суспільства, які формуються у різних сучасних державах.

Від початку становлення громадянського життя в Україні почався процес інституціалізації його різноманітних форм. Починає формуватися так званий третій сектор: неприбуткові недержавні організації (формування), які фактично і є основою формування громадянського суспільства у будь-якій державі. Один з перших довідників, що охоплює неурядові